

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. В. Н. КАРАЗІНА

Ю.А. ЖАДАНОВ

ІСТОРИЯ АНТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Методичні матеріали для студентів дистанційної
та заочної форм навчання

ХАРКІВ-2003

УДК 820(073)

Жаданов Ю.А. ІСТОРИЯ АНТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: Методичні матеріали для студентів дистанційної та заочної форм навчання. - 2-ге вид., випр. і доп. - Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2003. - 30 с.

Рецензенти: доктор філологічних наук, академік АН ВШ України, професор, завідувач кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна Міхільов О.Д.
кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна Рожина О.Д.

Рекомендовано до друку кафедрою історії зарубіжної літератури і класичної філології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна (протокол № 60 від 25.01.2001)

© Харківський національний університет
ім. В.Н. Каразіна, 2001, 2003
© Жаданов Ю.А., 2001, 2003

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Підготовка сучасного спеціаліста не можлива без поглибленого вивчення та природного опанування загально-культурних цінностей людства. Важливим кроком у цьому напрямку є знайомство з найвидатнішими зразками світової літератури, усвідомлення основних тенденцій розвитку світового літературного процесу.

Курс історії зарубіжної літератури складається з шести розділів:

- 1) історія античної літератури;
- 2) історія зарубіжної літератури епохи Середньовіччя і Відродження;
- 3) історія зарубіжної літератури XVII–XVIII ст.ст.;
- 4) історія зарубіжної літератури XIX ст.;
- 5) історія зарубіжної літератури кінця XIX – початку XX ст.;
- 6) історія зарубіжної літератури XX ст.,

поступове вивчення яких дозволяє студенту усвідомити основні закономірності розвитку світового літературного процесу, прилучитися до кращих зразків світової літератури різноманітних епох, оволодіти методами дослідження літературних явищ, виховати почуття художнього смаку.

Дисципліна “Історія античної літератури” є першим етапом загального курсу історії зарубіжної літератури. Основне завдання курсу – ознайомлення студентів з особливостями зародження і специфікою функціонування двох літератур стародавності: грецької та римської.

Головною метою вивчення дисципліни є залучення студентів до найвищих досягнень античної літератури та культури як загальнолюдських духовних цінностей.

Вивчення античної літератури дозволяє сьгоднішньому студенту — майбутньому спеціалісту прилучитися до загальнолюдської скарбниці мудрості; виховує дбайливе, поважне ставлення до світової культури; розвиває та збагачує загальногуманітарні здібності студентів, що має велике значення для будь-якого сучасного спеціаліста, на якого покладено значні культурно-політичні функції у суспільстві.

Студенти, що прослухали курс античної літератури, повинні з н а т и :

- головні поняття та терміни, пов’язані з античною літературою і культурою;
- основні етапи розвитку античної літератури;
- періодизацію давньогрецької та римської літератур ;
- основних представників двох літератур;
- тексти давньогрецьких і римських авторів, передбачених програмою;
- вплив античної літератури на подальший розвиток світового літературного процесу.

Студенти після вивчення курсу античної літератури повинні у м і т и :

- аналізувати літературно-історичні явища античної епохи;
- швидко і вправно орієнтуватись у літературному процесі грецької і римської літератур;
- аналізувати художні твори, передбачені програмою;
- писати рецензії на твори будь-якого жанру;
- мати первісні навички наукового підходу до історії зарубіжної літератури.

ПРОГРАМА КУРСУ

Вступ

Термін і поняття “античної літератури”, її географічні, історичні і хронологічні межі. Вплив античної спадщини на літератури доби Середньовіччя, Відродження, XVII і XVIII ст. і пізніші періоди. Антична література як джерело сюжетів і образів, скарбниця соціального і морального досвіду, “вічних” проблем людського існування, моделей людської поведінки. Переосмислення античних сюжетів у XX ст.

Давня грецька література

Періодизація грецької літератури. Різні підходи до періодизації. Унікальність грецької літератури.

Архаїчний період

Долітературний підперіод до середини IX ст.

Кріто-Мікенська культура, її значення для розвитку грецької міфології. Боги старшого і молодшого покоління. Найголовніші міфологічні цикли. Пісенна творчість: аеди і рапсоди. Робочі, культово-обрядові, застольні пісні. Дидактичні жанри — байки, казки. Походження епічних пісень.

Гомерівський підперіод або підперіод розкладу родової формації – кінець IX-VIII ст. до н.е.

Міф про Троянську війну. Гомер і гомерівське питання. Зміст “Іліади” — військово-героїчної епопеї і “Одіссеї” — епічної казково-пригодницької, родинно-побутової поеми. Основні ідеї і структури поем. Ідеалізація образів героїв. Особливості майстерності Гомера: повільність розповіді, прийом ретардації, епічний простір. Гекзаметр.

Гесіод і дидактичний епос. Система міфологічних уявлень у “Теогонії”. Наставочна поема “Роботи і дні”.

Гомерівські гімни.

Кіклічні поеми, їхні особливості

Класичний період

Грецька література в епоху ствердження полісної системи (VII-VI ст. до н.е.).

Інтенсивний розклад родової формації. Встановлення рабовласницького устрою.

Занепад героїчного епосу.

Лірика. Походження і умовність терміну. Жанри лірики. Елегія та її особливості. Творчість *Солона*, *Калліна*, *Тиртея*, *Феохіла*, *Мімнерма*.

Ямбічна лірика, її сатирично-викривальний зміст. Творчість *Архілоха*; епіграми *Сімоніда*.

Мелічна лірика (мелос). Монодійна лірика — поезія особистих почуттів. Громадські, застольні й любовні мотиви в творчості *Алкея*. Тема жіночої співдружності, весільних обрядів і кохання в поезії *Сафо*. Любовна і застольна лірика *Анакреонта*.

Хорова лірика, її види: гімни, пеани, дифірамби, парфенії. Вищий розквіт хорової лірики у творах *Піндара* і *Вакхїліда*.

Байки *Езона*, езопівська мова.

Грецька література епохи розквіту (або аттичний підперіод, V-IV ст. до н.е.)

Греко-перські війни. Поняття афінської рабовласницької демократії. Її становлення (“Час Перікла”) і занепад. Розвиток драматичних і прозових жанрів.

Джерела грецької драми: народні свята на честь бога Діоніса, богині Деметри, культ мертвих, культ героїв. Основні види драми: трагедія, комедія, драма сатирів.

Походження трагедії, її композиція. Виникнення театру, його складові частини: театрон, орchestra, сцена. Хор і актори. Одяг акторів, маски, котурни. Театральний реквізит, декорації. Роль театру в соціально-політичному і духовному житті Греції.

Есхіл — “батько трагедії”, поет становлення афінської рабовласницької демократії. Біографічні дані. Світогляд. Проблематика перших трагедій (“Перси”, “Прометей закутий”). Проблема прокляття і родової помсти в трилогії “Орестея”. Особливості трагічних персонажів. Еволюція майстерності Есхіла. Нововведення: трагедія — засіб ідейного впливу на співгромадян; введення другого актора; формула трагічного мовчання; введення трилогій; монументальність персонажів; декорації, маски; театральні технічні засоби. Особливості мови Есхіла.

Софокл — поет розквіту афінської рабовласницької демократії. Біографічна довідка, політична активність, світогляд. Трагедії “Едіп-цар”, “Едіп у Колоні”, “Антигона”. Розвиток драматургічної техніки в творчості Софокла. Нововведення: відмова від трилогій, поява третього актора, зменшення хорових партій, “приземлення” трагедій, розкриття внутрішнього світу героя, прийом контрасту в системі образів і в композиції.

Евріпід — поет кризи афінської рабовласницької демократії. Трагедії “Медея”, “Іполіт”. Зміна традиційної трагедії та перехід до якісно нового драматичного жанру.

Давня аттична (політична) комедія

Фольклорні джерела комедії. Комос, фалічні пісні, типові маски. Характерні ознаки і прийоми давньої комедії: політичне спрямування, сатирична загостренність, сміливість критики, особисті нападки, фантастичний фон, злободенність і актуальність. Тематика, карикатурність і гротеск, пародія, травестія міфів, протиборство сторін.

Структура комедії. *Кратін*, *Евполід*.

Арістофан. Біографічні данні, світогляд. Тема війни і миру (комедія “Мир”), сатира на внутрішню і зовнішню політику радикальної верхівки афінської демократії (комедії “Вершники”, “Оси”). Критика нових суспільно-філософських напрямів у комедії “Хмари”. Значення творчості Арістофана.

Проза V – IV ст.ст. до н.е.

Класифікація прозової літератури в античності: історіографія, красномовство, філософія.

Історіографія. Геродот і його “Історія”. Фукидід. Новий підхід до історичних подій. Його світогляд і художні принципи (“Історія Пелопонеської війни”). *Ксенофонт*. “Грецька історія” як продовження “Історії” Фукидіда, відмінність. Суб’єктивність Ксенофонта, раціоналістичне осмислення життя людини.

Красномовство. Його розвиток у зв’язку з розквітом афінської демократії, засіб ідеологічного впливу на маси. Риторика — теорія ораторського мистецтва. Види корасномовства: політичні, судові, урочисті промови, епітафії. Політична промова, її будова, характерні ознаки: громадянський пафос; патріотизм; заклики до єднання. *Демосфен* — найвидатніший оратор Еллади. “Філіппіки”. Боротьба Демосфена за незалежність і демократію афінської держави. “Судова промова”, її найвидатніший представник — *Лісій*. Урочиста промова і творчість *Ісократ*. Епітафій — надмогильна промова, її структура і наявність громадянських, патріотичних і виховних мотивів, звернення до молоді і родичів.

Філософська проза. *Геракліт*. *Демокріт*. *Сократ*. *Платон*. *Арістотель*. “Поетика” Арістотеля і проблеми літератури і мистецтва. Вчення про трагедію і її складові частини, “катарсис”. Історичне значення “Поетики” в античності і нові часи. І.Я. Франко про творчість Арістотеля.

Елліністичний період (III – I ст.ст. до н. е.)

Еллінізм. Його суспільство і культура. Завоювання Олександра Македонського і поширення впливу грецької культури на країни Малої Азії Близького Сходу і Північної Африки. Олександрія як новий культурний центр. Музей і бібліотека, зародження філології як науки. Філософські шляхи епікурейців, кініків і стоїків, “високі” і “низькі” жанри літератури.

“Нова” аттична комедія. Структура комедії, її завдання. Гуманістичні тенденції комедій *Менандра*, людяність його образів, поглиблення їхніх індивідуальних характеристик. Значення творчості Менандра в античності і нові часи.

Олександрійська лірика. *Каллімах*, *Феокріт*, *Аполоній Родоський*. Боротьба напрямів в Олександрійській ліриці. Протиставлення міфологічної тематики світові почуттів сучасників. Шукання нових форм. Поява нових героїв, любовно-еротична тематика в Олександрійській ліриці.

Римський період (II ст. до н. е. – III ст. н. е.)

Завоювання Греції Римом з середини II ст. до н. е. і швидкий занепад її культури. “Всесвітня історія” *Полібія*. Діалоги *Лукіана*. *Плутарх* “Паралельні життєописи”.

Поява античного роману. Буколічний роман *Лонга* “Дафніс і Хлоя”. Тематична строкатість роману *Харітона* “Повість про кохання”. Ознаки розкладу античної ідеології в романі. Літературна доля роману в пізніші часи. Значення античного роману для подальшого формування жанру роману.

Римська література

Історичне значення римської літератури. Її місце в літературному процесі античного світу. Вплив Греції.

Періодизація римської літератури.

Римська література епохи республіки

Долітературний період (до середини III ст. до н. е.)

Раннє римське суспільство. Римський фольклор: культові і обрядові пісні, трудові, побутові, застольні, ненні та ін. Особливості римської міфології. Фольклорна драма, сатура і ателана з її постійними масками. Сатурнів вірш — найдавніший зразок римської поезії. Перші прозові пам’ятники — надписи, аннали.

Ранній період (середина III — середина II ст. до н. е.)

Становлення і розквіт римської рабовласницької республіки, її аристократичний характер.

Завойовницька політика Риму. Специфіка римського суспільства і його культури. Причини пізнього виникнення літератури. Творчість *Гнея Невія*. Римський театр. Комедія плаща, трагедія-претекста.

Творчість *Плавта*, демократична спрямованість комедій Плавта. Їхні особливості: композиція, типові персонажі, еволюція і романізація, образ хитрого раба, комізм і буфонада, простота мови. Комедії “Псевдол”, “Хвальковитий воїн”, “Скарб”. Вплив творів Плавта на пізнішу комедію.

Теренцій. Гуманно-філантропічне спрямування комедій, орієнтація на новоаттичну комедію, прийом контамінації. Комедії “Брати”, “Свекруха”. Відмінність від комедій Плавта. внесок Теренція у створенні літературної латинської мови. Місце Теренція в історії європейського театру.

Література періоду громадянських війн (до 31 р. до н. е.)

Римське суспільство і культура останнього сторіччя республіки. Криза традиційної ідеології. Творчість *Цицерона*. *Юлій Цезар*, видатний політичний діяч, полководець, оратор, історіограф. Мемуари Цезаря. Сатира *Луцилія*. Школа “неотериків”. Любовна поезія *Катулла*. *Лукрецій* і його поема “Про природу речей” — найвизначніша пам’ятка матеріалістичної думки античності. Мета поеми, пропаганда матеріалістичної філософії Епікура. Теорія атомів, учення про природу, походження людини і її культури.

Римська література епохи імперії

Література ранньої імперії (до 30 – 40 рр. н. е.) (або золотий вік римської літератури, вік Августа)

Встановлення принципату. Політична і релігійно-моральні реформи Октавіана Августа. Припинення громадянських війн, початок мирного періоду розвитку держави. Розквіт літератури і формування римського класичного стилю. Гуртки Мецената, Мессали й Поліона. Занепад політичного красномовства. Звернення до великих літературних форм, поглиблення зображення людських почуттів, відсутність значних соціальних проблем.

Вергілій. Життя і творчість. “Буколіки”— ідеал спокійного людського життя. “Георгіки”— ідеалізація сільської праці. Ідейно-політичні завдання “Енеїди”. Стиль, художні особливості поеми.

Горацій. Життя і творчість. Політичні і особисті тенденції “Еподів”, філософський зміст “Сатир”. Поетичні “Послання” Горація і його “Мистецтво поезії”.

Овідій. Біографія, творчість, ставлення до імперії. Ранні “Любовні елегії”, “Метаморфози”, зміст і композиція. Творчість Овідія у вигнанні. “Скорбні елегії” і “Понтійські листи”.

Література пізньої імперії

Зовнішній розквіт і швидкий занепад римського суспільства і його культури в I ст. н. е. *Сенека*, його творчість. *Лукіан* і його історичний епос “Ферсали”. Сатири *Персія*. *Петроній* і його “Сатирикон”. *Федр*, особливості його байок.

Епоха Флавіїв і Траяна. Епіграми *Марциала*. Сатири *Ювенала*. Історичні твори *Тацита*. Роман *Апулея* “Метаморфози, або Золотий осел”.

Поширення і перемога християнства, падіння античного світоспоглядання. Початок християнської літератури. Перехід до епохи Середньовіччя.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Художні тексти

Гомер. Іліада. Одиссея.
Гесіод. Роботи і дні. Теогонія.
Есхіл. Прометей закутий. Орестея. Перси.
Софокл. Едіп-цар. Едіп у Колоні. Антігона.
Евріпід. Медея. Іполит. Алкеста.
Арістофан. Вершники. Жаби. Хмари. Мир.
Арістотель. Поетика.
Геродот. Історія.
Фукідід. Історія Пелопонеської війни.
Менандр. Відлюдник. Полюбовний суд.
Лонг. Дафніс і Хлоя.
Плавт. Псевдол. Хвальковитий воїн. Скарб.
Теренцій. Свекруха. Брати.
Лукрецій. Про природу речей.
Вергілій. Буколіки. Георгіки. Енеїда.
Горацій. Оди, сатири, еподи, послання.
Овідій. Метаморфози. Поезії.
Петроній. Сатірікон.
Апулей. Метаморфози, або Золотий осел.

Наукова література (обов’язкова)

1. История всемирной литературы: В 9 т. - Т. 1. - М., 1983.
2. История греческой литературы: В 3-х т. - М., 1946-1960.
3. История римской литературы: В 2-х т. - М., 1959-1962.
4. Тронский И.М. "История античной литературы". - М., 1988. - 464 с.
5. Тронський І.М. "Історія античної літератури". - К., 1959. - 584 с.
6. Антична література: Підручник / За ред. А.А. Тахо-Годі. - К., 1976. - 439 с.
7. Античная литература: Учеб. пособие / Под ред. А.А. Тахо-Годи. - М., 1986. - 464 с.
8. Анпеткова-Шарова Г.Г., Чекалова Е.И. Античная литература. -Л., 1980. - 223 с.
9. Борухович В.Г. История древнегреческой литературы: Учеб. пособие для ун-тов. - Саратов, 1982. - 454 с.
10. Гиленсон Б.А. История античной литературы. - М., 2001. - 414 с.
11. Гутман Д.С., Федоров А.А. Зарубежная литература: Античность, средние века, эпоха Возрождения, XVII–XVIII вв. - Уфа, 1991. - 145 с.
12. Лапидус Н.И. Античная литература: Учеб. пособие / Под ред. Я.Н. Засурского. - Минск, 1986. - 158 с.
13. Лапидус Н.И. Зарубежные литературы. Античность, Средние века, Возрождение, литература XVII–XVIII вв.- Минск, 1993. - 159 с.
14. Никола М.И. Античная литература: Практикум: Учеб. пособие. - М., 2001. - 366 с.
15. Пашенко В.І., Пашенко Н.І. Антична література: Підручник. - К., 2001. - 718 с.
16. Підлісна Г.Н. Антична література: Навч. посібник. - К., 1992. - 255 с.
17. Радциг С.И. История древнегреческой литературы. - М., 1982. - 487 с.
18. Федоров Н.А. История античной литературы: Метод. указ. для студентов-заочников. - М., 1977. - 64 с.
19. Чистякова Н.А., Вулих Н.В. История античной литературы. - М., 1971. - 454 с.
20. Античная литература. Греция: Антология / Сост. Н.А. Федоров, В.И. Мирошенкова: В 2-х т. - М., 1989.
21. Античная литература. Рим: Хрестоматия / Сост. Н.А. Федоров. - М., 1981. - 608 с.
22. Антична література: Хрестоматія. - К., 1994. - 276 с.
23. Білецький О.І. Антична література: Хрестоматія. - К., 1969. - 610 с.
24. Хрестоматия по античной литературе (под ред. Н.Ф. Дератани). - М., 1958.

Наукова література (додаткова)

1. Антична література: Довідник. / За ред. С.В. Семчинського. - К., 1993. - 318 с.
2. Античная поэзия в русских переводах XVIII-XX вв.: Библиогр. указатель / Под редакцией Г.Е. Бахарева. - СПб., 1998. - 399 с.
3. Античные писатели: Словарь. - СПб., 1999. - 447 с.
4. Артамонов С.Д. Литература древнего мира. - М., 1988. - 254 с.
5. Ауэрбах Э. Мимесис. - СПб., 2000. - 511 с.
6. Аникст А.А. Теория драмы от Аристотеля до Лессинга. - М., 1967. - 455 с.
7. Арган Дж.К. История итальянского искусства: В 2 т. - М., 1990.
8. Арский Ф.Н. Перикл. - М., 1971. - 224 с.
9. Ахмечет Л.Е. Зарубежная литература (античность, средние века, Возрождение). - Уфа, 1976. - 121 с.
10. Беккер К.Ф. Мифы древнего мира. Всемирная история. - Саратов, 1995. - 720 с.
11. Большая энциклопедия литературных героев: В 4-х т. - М., 2001.
12. Большой справочник по литературе. - М., 2000. - 295 с.
13. Боннар А. Греческая цивилизация: В 3-х т. - М., 1992.
14. Вейс Г. История цивилизаций: иллюстрированная энциклопедия: В 3-х т. - М., 1999.
15. Взаимосвязь и взаимовлияние жанров в развитии античной литературы / Отв. ред. С.С. Аверинцев. - М., 1989. - 276 с.
16. Всемирный биографический энциклопедический словарь. - М., 1998. - 926 с.
17. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима. - М., 1988. - 496 с.
18. Гаспаров М.А. Античная литературная басня. - М., 1971. - 280 с.
19. Гаспаров М.А. Об античной поэзии: поэты, поэтика, риторика. - СПб., 2000. - 478 с.
20. Гаспаров Н.Л. Занимательная Греция. - М., 1996. - 382 с.
21. Гончарова Т.В. Еврипид. - М., 1984. - 271 с.
22. Голіченко Т.С. Слов'янська міфологія та антична культура. - К., 1994. - 92 с.
23. Берве Г. Тираны Греции. - Ростов-на-Дону, 1997. - 640 с.

24. Гловацька К.І. Міфи Давньої Греції. - К., 1991. - 264 с.
25. Грималь П. Цицерон. - М., 1991. - 544 с.
26. Гиро П. Частная и общественная жизнь римлян. - СПб., 1995. - 594 с.
27. Гладкий В.Д. Древний мир: Энциклопедический словарь: В 2х т. - Донецк, 1997.
28. Горбунов А.М. Панорама веков: Зарубежная художественная проза от возникновения до XX века. Популярн. библиограф. енциклопедия. - М., 1991. - 576 с.
29. Гордон А.Г. Древнегреческая трагедия. - Душанбе, 1974. - 27 с.
30. Грейвс Р. Мифы Древней Греции. - М., 1992. - 624 с.
31. Греческая трагедия. - М., 1968. - 203 с.
32. Гринбаум Н.С. Язык древнегреческой хоровой лирики. - Кишинев, 1973. - 282 с.
33. Гринбаум Н.С., Мисько С.Д. Язык и стиль древнегреческих писателей. - Кишинев, 1983. - 72 с.
34. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. - М., 1979. - 620 с.
35. Дуров В.С. Юлий Цезарь: Человек и писатель. - Л., 1991. - 208 с.
36. Древнегреческая литературная критика / отв. ред. Л.А. Фрейберг. - М., 1975. - 480 с.
37. Древний Рим. - М., 1955. - 272 с.
38. Древняя Греция. - М., 1956. - 614 с.
39. Дюрант В. Жизнь Греции. - М., 1997. - 704 с.
40. Зарубежные писатели. Биобиблиогр. словарь: В 2-х т. - М., 1997.
41. Зарубіжна література ранніх епох. Античність. Середні віки. Відродження: Навч. посібник. - К., 1994. - 406 с.
42. Зелинский Ф.Ф. Сказочная древность. Античный мир. - М., 1994. - 368 с.
43. Зелинский Ф.Ф. Из жизни идей: В 4 т. - М., 1995.
44. История Древнего Востока / Под ред. В.И. Кузищина. -М., 1999. - 462 с.
45. История Древнего Рима / Под ред. В.И. Кузищина. -М., 2000. - 383 с.
46. История Древней Греции / Под ред. В.И. Кузищина. -М., 2000. - 399 с.
47. История зарубежного искусства. -М., 1980. - 472 с.
48. Казаченок Т.Г. Крылатые латинские изречения: темат. сб. - Минск, 1993. - 336 с.
49. Калюжная Л.С., Иванов Т.В. Сто великих писателей. - М., 2000. - 591 с.
50. Кравчук А. Перикл и Аспазия. - М., 1991. - 268 с.
51. Керам К.В. Боги, гробницы, ученые. - М., 1986. - 256 с.
52. Краткая литературная энциклопедия: В 9 т. - М., 1962-1978.
53. Кузьма Ю.Н. Побутовий роман в античності. - Львів, 1968. - 30 с.
54. Культура Древнего Рима: В 2-х т. - М., 1985.
55. Куманецкий К. История культуры Древней Греции и Рима. - М., 1990. - 351 с.
56. Кун М.А. Легенди та міфи Стародавньої Греції. -К., 1967.
57. Кун Н.А. Легенды и мифы Древней Греции. - М., 1998. - 364 с.
58. Кун Н.А. Что рассказывали греки и римляне о своих богах и героях. -М., 1996. - 447 с.
59. Нямцу А.Е. Миф и легенда в мировой литературе. - Черновцы, 1992. - 160 с.
60. Нямцу А.Е. Традиционные сюжеты, образы, мотивы. - Черновцы, 2001. - 157 с.
61. Легенды и сказания Древней Греции и Древнего Рима / Сост. А.А. Нейхардт. - М., 1990. - 576 с.
62. Литературная энциклопедия терминов и понятий. - М., 2001. - 1600 с.
63. Лапина М.С., Калиниченко А.С., Феоктистова О.Д. Латинизмы в современных языках. - М., 1985. - 190 с.
64. Лихт Г. Сексуальная жизнь в Древней Греции. - М., 1995. - 400 с.
65. Литературный энциклопедический словарь. - М., 1987. - 752 с.
66. Лифшиц М.А. Мифология древняя и современная. - 1980. - 582 с.
67. Лісовий І.А. Античний світ у термінах, іменах і назвах. - Львів, 1988. - 200 с.
68. Лосев А.Ф. Античная мифология в ее историческом развитии. - М., 1997. - 620 с.
69. Лосев А.Ф. Мифология греков и римлян. - М., 1996. - 975 с.
70. Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. - М., 1991. - 525 с.
71. Любимов Л. Искусство древнего мира. - М., 1980. - 320 с.
72. Маковский М.М. Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках: Образ мира и миры образов. - М., 1996. - 416 с.
73. Мальчукова Т.Г. Античное наследие и современная литература. - Петрозаводск, 1988. - 63 с.
74. Мальчукова Т.Г. Античность и мы. - Петрозаводск, 1991. - 343 с.
75. Мальчукова Т.Г. Комическое в античной литературе и европейская традиция. - Петрозаводск, 1989. - 94 с.
76. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. - М., 1976. - С. 7-162.
77. Мертлик Р. Античные легенды и сказания. - М., 1992. - 479 с.
78. Мифологический словарь. - М., 1991. - 736 с.

79. Мифы Древнего мира. - Симферополь, 1998. - 576 с.
80. Мифы народов мира. Энциклопедия: В 2-х т. - М., 1991-1992.
81. Нахов И.М. Кииническая литература. - М., 1981. - 303 с.
82. Парандовський Я. Алхимия слова. Олимпийский диск. - М., 1982. - 528 с.
83. Парандовский Я. Мифология. - М., 1971.
84. Парандовський Я. Міфологія. - К., 1977.
85. Підлісна Г.Н. Світ античної літератури. - К., 1989. - 167 с.
86. Покровская З.А. Античний філософський епос. - М., 1979. - 96 с.
87. Полонская К.П. Античная комедия. - М., 1961. - 68 с.
88. Популярная художественная энциклопедия: В 2-х т. - М., 1986.
89. Поэтика древнегреческой литературы / Отв. ред. С.С. Аверинцев. - М., 1981. - 366 с.
90. Нейхард А.А., Шишова И.А. Семь чудес древнего мира. Герои Эллады. - СПб., 1999. - 576 с.
91. Пронин В.А. Катулл. - М., 1993. - 300 с.
92. Радциг С.И. Античная литература и ее художественно-историческое значение в связи с общей культурой древних греков и римлян. - М., 1962. - 130 с.
93. Ранняя греческая лирика: миф, культ, мировоззрение, стиль / Отв. ред. И.В. Шгаль. - СПб., 1999. - 97 с.
94. Рожанский И.Д. История естествознания в эпоху эллинизма и римской империи. - М., 1988. - 448 с.
95. Савельева Л.И. Романтические тенденции в античной литературе. - Казань, 1973. - 149 с.
96. Светоний Гай Транквилл. Жизнь двенадцати Цезарей. - М., 1988. - 512 с.
97. Словарь античности. - М., 1999. - 704 с.
98. Словник античної міфології / Відп. ред. А.О. Білецький. - К., 1985. - 236 с.
99. Содомора А.О. Жива античність. - К., 1983. - 230 с.
100. Толстой И.И. Аэды. Античные творцы и носители древнего эпоса. - М., 1998. - 63 с.
101. Топуридзе Е.И. Человек в античной трагедии. - Тбилиси, 1984. - 120 с.
102. Торшилов Д.О. Античная монография: мифы и единство действия. - СПб., 1999. - 426 с.
103. Театральная энциклопедия: В 5 т. - М., 1961-1967.
104. Таранов П.С. Анатомия мудрости: 120 философов: В 2 т. - Симферополь, 1996.
105. Тураев Б.А. Египетская литература. - СПб., 2000. - 335 с.
106. Федоров Н.А. Греческая лирика. - М., 1963. - 92 с.
107. Федоров Н.А. Греческая трагедия. - М., 1960. - 71 с.
108. Федорова Е.В. Люди императорского Рима. - М., 1990. - 366 с.
109. Фрейденберг О.М. Миф и литература древности. - М., 1978. - 605 с.
110. Церетели Г.Ф. Труды по истории античной литературы. - Тбилиси, 1993. - 320 с.
111. Цимбалюк Ю.В. Латинські прислів'я і приказки. - К., 1990. - 436 с.
112. Цимбалюк Ю.В., Краковецька Г.О. Крилаті латинські вислови. - 1976. 192 с.
113. Чанишев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. - М., 1991. - 512 с.
114. Штаерман Е.М. Социальные основы религии Древнего Рима. - М., 1987. - 320 с.
115. Эстетика: Словарь / Под. ред. А.А. Беляева. - М., 1989. - 447 с.
116. Чистякова Н.А. Античная эпиграмма. - М., 1979. - 119 с.
117. Чистякова Н.А. История возникновения и развития древнегреческого эпоса. - СПб, 1999. - 122 с.
118. Чистякова Н.А. Эллинистическая поэзия. - Л., 1988. - 173 с.
119. Штоль И.В. Эпические предания Древней Греции. - М., 1989. - 298 с.
120. Ярхо В.Н. Античная драма. - М., 1990. - 142 с.
121. Ярхо В.Н. Драматургия Эсхила и некоторые проблемы древнегреческой трагедии. - М., 1978. - 301 с.
122. Ярхо В.Н. Античная комедия. - М., 1979. - 105 с.
123. Ярхо В.Н. Античная лирика. - М., 1967. - 211 с.
124. Ярхо В.Н. У истоков европейской комедии. - М., 1979. - 175 с.
125. Ярхо В.Н. Собрание трудов: Древнегреческая литература. - М., 2000. - 351 с.
126. Шах-Майстренко М.І. Медицина і здоров'я в античних міфах: Навч. посібник. - Одеса-Полтава, 2000. - 128 с.
127. Шанин Ю.В. Олимпийские игры и поэзия эллинов. - К., 1980. - 182 с.
128. Шанин Ю.В. Герои античных стадионов. - М., 1971. - 72 с.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

1. Антична міфологія

Міфотворчість і міфологія — наслідок осягнення й осмислення світу на ранніх етапах історії суспільства. Кріто-Мікенська культура, її значення для розквіту грецької міфології. Головні цикли грецької міфології. Грецька та римська міфологія. Творчість Гомера і Гесіода і грецька міфологія.

Література

- Кун Н. А. Легенды и мифы Древней Греции и Рима. -М., 1987.
Легенды и сказания Древней Греции и Рима. -М., 1990.
Мифы Древнего Мира. -Симферополь, 1998.
Нейхарт А. Н., Шишова И. А. Семь чудес древнего мира. Герои Эллады. -СПб., 1999.
Легенды и мифы Древнего Рима и Древней Греции. -Кишинев, 1994.
Беккер К. Ф. Мифы древнего мира. -Севастополь, 1995.
Мертлик Р. Античные легенды и сказания. -М., 1992.
Зелинский Ф. Д. Сказочная древность. -М., 1994.
Грейвс Р. Мифы Древней Греции. -М., 1992.
Словник античної міфології. -К., 1985.
Мифологический словарь. -М., 1991.
Мифы народов мира. Энциклопедия в 2-х т. -М., 1992.

2. Давньогрецька трагедія

Походження трагедії, її композиція. Виникнення театру. Есхіл — “батько трагедії”. Проблема прокляття і родової помсти в трилогії “Орестея”. Софокл — поет розквіту афінської рабовласницької демократії. Розвиток драматургічної техніки в творчості Софокла. Творчість Евріпіда. Зміна традиційної трагедії і прихід до якісно нового драматичного жанру.

Література

- Есхил. Трагедии. -М., 1978.
Софокл. Трагедии. -М., 1988.
Еврипид. Трагедии. -М., 1980.
Гончарова Т.В. Еврипид. - М., 1984. - 271 с.
Лосев А. Ф. Античная драма. -М., 1970.
Ярхо В. Н. Трагедия Софокла “Антигона”. -М., 1988.
Ярхо В.Н. Античная драма. - М., 1990. - 142 с.
Ярхо В.Н. Драматургия Эсхила и некоторые проблемы древнегреческой трагедии. - М., 1978. - 301 с.
Топуридзе Е.И. Человек в античной трагедии. - Тбилиси, 1984. - 120 с.
Федоров Н.А. Греческая трагедия. - М., 1960. - 71 с.

3. Давньогрецька комедія

Фольклорні джерела комедії. Структура комедії. Художні особливості “давньої” комедії. Творчість Арістофана. “Нова” аттична комедія. Гуманістичні тенденції комедій Менандра.

Література

- Аристофан. Избранные комедии. -М., 1974.
Менандр. Комедии. -М., 1982.
Ярхо В.Н., Полонская К.П. Античная комедия. -М., 1979.
Тронский И.М. История античной литературы. -М., 1983. -С.153-166, 197-208.
Радциг С.И. История древнегреческой литературы. -М., 1977. -С.310-348, 408-420.

4. Римський театр. Творчість Плавта і Теренція

Особливості розвитку театру в Римі. Рання римська комедія плаща і комедія тоги. Трагедія-претекста. Демократична спрямованість комедій Плавта (“Псевдол”, “Хвальковитий воїн”, “Скарб”). Комедії Теренція (“Брати”, “Свекруха”). Відмінність від комедій Плавта. Значення творчості Плавта і Теренція для подальшого розвитку літератури.

Література

- Тит Макций Плавт. Избранные комедии. - М., 1967.
Теренций. Комедии. - М., 1985.
Добролюбов Н.А. О Плавте и его значении для изучения римской жизни. -Собр. соч., Т.1. - М., 1961.
Полонская К.П. Античная комедия. - М., 1961. - 68 с.
Савельева Л.И. Приёмы комизма у Плавта. - Казань, 1963.
Савельева Л.И. Художественный метод Публия Теренция Афры. -Казань, 1960.

Тронский И.М. Общественная направленность комедий Теренция // Античное общество. Труды конференций по изучению проблем античности. - М., 1967. - С. 318-324.

5. Золотий вік римської літератури.

Творчість Вергілія

Принципат Октавіана Августа. Розквіт літератури і формування римського класичного стилю. Гуртки Мецената, Мессали і Поліана. Життя і творчість Вергілія. “Буколіки” — грецька пастораль в римській літературі. “Георгіки” — ідеал спокійного людського життя. Ідейно-політичні завдання та художні особливості “Енеїди”.

Значення творчості Вергілія для подальшого розвитку римської та світової літератури. “Енеїда” Котляревського.

Література.

Вергилий. Буколіки. Георгіки. Энеида. -М., 1979.

История римской литературы: в 2-х томах. -т. 1. -М., 1959. -С.352-380.

Машкин Н.А. Принципат Августа. -М., 1949.

Тронский И.М. История античной литературы. -М., 1983. -С.346-367.

ВИМОГИ ДО ІСПИТУ

Студенти заочної форми навчання складають іспит усно (екзаменаційні питання наведено нижче).

Студенти дистанційної форми навчання складають іспит письмово. Студент обирає для виконання один варіант з наведених білетів і письмово відповідає на всі запитання в ньому. Іспит у формі контрольної роботи надсилається для перевірки на кафедру історії зарубіжної літератури і класичної філології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Кафедра створює екзаменаційну комісію для прийому іспитів з курсу “Історія античної літератури” у студентів дистанційної форми навчання.

Критерій оцінки знань студента на іспиті

Оцінка “**відмінно**” виставляється за відповідь, яка містить вичерпне за сумою поданих знань розкриття усіх запитань, розгорнуту аргументацію кожного з положень, побудована логічно й послідовно, розкриває питання від його нижчих до вищих рівнів. Відповідь повинна бути викладена гарною, багатомовною, відзначатися точним вживанням термінів, містити посилання на засвоєну навчальну літературу.

Оцінка “**добре**” виставляється за відповідь, яка містить повне, але не вичерпне за сумою виявлених знань висвітлення усіх запитань, що містяться в білеті, скорочену аргументацію головних положень, допускає порушення логіки й послідовності викладу матеріалу, а розуміння теоретичних питань не підкріплює ілюстраціями з прочитаної літератури. У відповіді допускаються стилістичні помилки, неточне вживання термінів, довільне витлумачення фактів.

Оцінка “**задовільно**” виставляється за відповідь, яка містить неповне за сумою виявлених знань висвітлення усіх запитань, поверхово аргументує положення відповіді, у викладі допускає композиційні диспропорції, порушення логіки й послідовності викладу матеріалу. Мова відповіді рясніє помилками, допускає неправильне слово- й терміновживання.

Оцінка “**незадовільно**” виставляється за відповідь, що містить неправильне висвітлення заданих питань, помилкову аргументацію, допускає помилкові умовиводи, неправильне посилання на факти та їхнє витлумачення, мова близька до суржику.

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОГО ВІДДІЛЕННЯ

1. Термін і поняття “античної літератури”.
2. Вплив античної спадщини на літератури доби Середньовіччя, Відродження, XVII – XVIII ст.ст. і пізніші періоди.
3. Основні етапи розвитку античної культури.
4. Періодизація грецької літератури.
5. Архаїчний період давньої грецької літератури.

6. Давньогрецька міфологія.
7. Найголовніші міфологічні цикли.
8. Гомерівський період грецької літератури.
9. Міф про Троянську війну.
10. Гомер і гомерівське питання.
11. Зміст “Іліади” і “Одіссеї”.
12. Основні ідеї і структури поем “Іліада” і “Одіссея”.
13. Особливості майстерності Гомера.
14. Гомер і подальший розвиток античної літератури.
15. Гесіод і дидактичний епос.
16. Наставочна поема “Роботи і дні” Гесіода.
17. Давньогрецька лірика.
18. Класичний період розвитку грецької літератури.
19. “Час Перікла” (Загальна характеристика епохи).
20. Походження грецької драми.
21. Основні види драми: трагедія, комедія, драма сатирів.
22. Походження трагедії, її композиція.
23. Есхіл — “батько трагедії”.
24. Проблематика та особливості трагічних персонажів трагедії “Прометей закутий”.
25. Софокл — поет розквіту афінської рабовласницької демократії.
26. Проблема людської особливості і долі в трагедії Софокла “Едіп-цар”.
27. Евріпід — поет кризи афінської рабовласницької демократії.
28. Художні особливості трагедії “Медея”.
29. Порівняльна характеристика творчості Есхіла, Софокла, Евріпіда.
30. Походження і структура давньої античної комедії.
31. Арістофан. Біографічні дані, світогляд.
32. Своєрідність комедій Арістофана.
33. “Нова” аттична комедія. Творчість Менандра.
34. Римський період грецької літератури.
35. Історичне значення римської літератури.
36. Періодизація римської літератури.
37. Вплив Греції на розвиток римської літератури.
38. Долітературний період римської літератури.
39. Особливості римської міфології.
40. Ранній період (до сер. II ст. до н.е.) римської літератури.
41. Специфіка римського суспільства.
42. Римський театр.
43. Творчість Плавта.
44. Композиція, типові персонажі комедій Плавта “Псевдол”, “Хвальковитий воїн”.
45. Тема розтлінного впливу золота в комедії Плавта “Скарб”.
46. Вплив творів Плавта на пізнішу комедію.
47. Творчість Теренція.
48. Художні особливості комедій Теренція.
49. Проблематика та система образів у комедіях Теренція “Брати”, “Свекруха”.
50. Місце Теренція в історії європейського театру.
51. Порівняльна характеристика творчості Плавта і Теренція.
52. Література періоду громадянських війн.
53. Творчість Цицерона.

54. Любовна поезія Катулла.
55. Лукрецій і його поема “Про природу речей”.
56. “Золотий вік” римської літератури.
57. Літературний процес епохи Октавіана Августа.
58. Вергілій. Життя і творчість.
59. Проблематика “Буколік ” Вергілія.
60. Ідеалізація сільської праці і життя селянина в “Георгіках” Вергілія.
61. Композиція та ідейно-політичні завдання “Енеїди”.
62. Художні особливості “Енеїди”.
63. Горацій. Життя і етапи творчості.
64. Біографія і творчість Овідія.
65. Овідій “Метаморфози”.
66. Література пізнішої імперії.
67. Творчість Сенеки.
68. Сатири Ювенала.

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ БІЛЕТИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Білет № 1.

1. Архаїчний період грецької літератури.
2. Життя і творчість Вергілія.

Білет № 2.

1. Грецька міфологія.
2. Творчість Плавта.

Білет № 3.

1. Гомерівське питання.
2. Творчість Теренція.

Білет № 4.

1. Римський театр.
2. Байки Езопа.

Білет № 5.

1. Дидактичний епос та творчість Гесіода.
2. Особливості римського театру.

Білет № 6.

1. Гесіод “Праці й дні”, “Теогонія”.
2. Цицерон: життя і творчість.

Білет № 7.

1. Грецький театр.
2. Лукрецій “Про природу речей”.

Білет № 8.

1. Грецька лірика (Сапфо, Анакреонт).
2. Золотий вік римської літератури.

Білет № 9.

1. Періодизація грецької літератури.
2. Творчість Овідія.

Білет № 10.

1. Есхіл — “батько трагедії”.
2. Життя і творчість Горація.

Білет № 11.

1. Творчість Софокла.
2. Школа “неотериків”. Поезія Катулла.

Білет № 12.

1. Особливості творчості Евріпіда.
2. “Енеїда” Вергілія.

Білет № 13.

1. Грецька драма.
2. “Буколіки” та “Георгіки” Вергілія.

Білет № 14.

1. Особливості грецької комедії (Арістофан, Менандр).
2. Творчість Катулла.

Білет № 15.

1. Олександрійська поезія.
2. Останній період творчості Овідія.

Білет № 16.

1. Творчість Арістофана.
2. Овідій “Метаморфози”, “Фасти”.

Білет № 17.

1. Творчість Менандра.
2. Порівняльна характеристика творчості Плавта і Теренція.

Білет № 18.

1. Порівняльна характеристика творчості Есхіла, Софокла, Евріпіда.
2. “Сатири” Горация.

Білет № 19.

1. Грецька драма.
2. Творчість Теренція.

Білет № 20.

1. Грецька проза.
2. Творчість Сенеки.

УРИВКИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАПАМ'ЯТЬ

Кожний студент заочної і дистанційної форми навчання повинен вивчити напам'ять уривки з творів Гомера, Есхіла, Софокла, Горация, Овідія в перекладі російською або українською (на вибір студента) мовами. Краще якщо студент знайде можливість вивчити наведені уривки обидвама мовами, що дасть можливість порівняти художні особливості російського і українського перекладів, наблизитись до більш повного сприйняття авторської думки.

Гомер. Іліада (Пісня перша)

Гнів оспівай, о богине, нащадка Пелея Ахілла
Згубний, що дуже багато ахеям лиха накоїв,
Душ багато героїв славетних в Аїд він спровадив,
Їхні тіла на поживу собакам і птицям покидав.
Так от над ними збувалася Зевсова воля свята.
Сталося це з того часу, коли розійшлись, посварившись,
Цар аргів'янських народів Атрід і Ахілл богорідний.
(Пер. Н. Ніщинського)

Гомер. Илиада (Песнь первая)

Гнев, богиня, воспой Ахиллеса, Пелеева сына,
Грозный, который ахеянам тысячи бедствий содеял.
Многие души могучия славных героев низринул

В мрачний Аид и самих распостер их в корысть плотоядным
Птицам окрестным и псам (совершалася Зевсова воля), —
С онаго дня, как, воздвигшие спор, воспылали враждою
Пастырь народов Атрид и герой Ахиллес благородный.
(Пер. Н.И. Гнедича)

Гомер. Одисея (Пісня перша. Заспів)

Музо, повідай мені про бувалого мужа, що довго
Світом блукав, священну столицю троян зруйнувавши,
Всяких людей надивився, міста їх і звичаї бачив,
В морі ж багато біди і тілом зазнав, і душею,
Щоб і себе врятувать, і друзів додому вернути.
Та не вберіг він свого товариства, хоч як того прагнув.
Марно загинули всі через власне зухвальство безтямне —
З'їли, безумні, волів вони Гелія Гіперіона, —
Що понад нами, — за те дня повернення він їх позбавив.
Дещо, богине, і нам розкажи про них, Зевсова доню.
(Пер. Б. Тена)

Гомер. Одиссея (Песнь первая. Запев)

Муза, скажи мне о том многоопытном муже, который
Странствуя долго со дня, как святой Илион им разрушен,
Многих людей города посетил и обычаи видел,
Много и сердцем скорбел на морях, о спасеньи заботясь
Жизни своей и возврате в отчизну сопутников; тщетны
Были, однако, заботы, не спас он сопутников: сами
Гибель они на себя навлекли святотатством, безумцы,
Съевши быков Гелиоса, над нами ходящего бога —
День возврата у них он похитил. Скажи же об этом
Что-нибудь нам, о Зевесова дочь, благосклонная Муза.
(Пер. В.А. Жуковского)

Есхіл. Прометей закутий (Монолог Прометея)

Прометей (сам).
Ефіре божественний! О джерела рік!
О бистрокрилі вітри й незліченної,
Морської хвилі сміху, Земле, мати всіх,
І всевидючий сонця круг, — вас кличу я,
Погляньте, що — сам бог — я від богів терплю!
Подивіться, ганебне яке
Мордування довгі тисячі літ
Терпітиму я!
Безчесні які мені вигдав пута
Блаженних богів новий володар.
Ой горе! З теперішніх мук і майбутніх
Я ридаю... Коли ж буде край
Безбережному цьому стражданню?
Що мовлю я! Прийдешнє все виразно я
Передбачаю завжди, й несподіваних
Нещастя нема для мене, — отже, легко я
Повинен долю зносити присуджену:
То — нездоланна сила Неминучості.
Та як мені мовчати й як повідати
Про долю нещасливу! Дав-бо смертним я
Почесний дар — за не мене й засуджено:
В сухім стеблі сховавши, джерело вогню
Я переніс таємно, й людям сталося
Воно на всі мистецтва їх навчителем.
Оцей-бо злочин я тепер покутую,

В кайданах лютих просто неба висячи.

(Пер. Б. Тена)

Есхил. Прометей прикованный (Монолог Прометея)

Прометей

О ты, Эфир божественный, и вы,
О ветры быстроекрылые, и реки,
И смех морских неисчислимых волн,
Земля-всематерь, круг всезрящий солнца,
Вас всех в свидетели зову: смотрите,
Что ныне, бог, терплю я от богов!
Поглядите, в каких
Суждено мне терзаниях жизнь проводить
Мириады годов!
Позорные узы обрел для меня
Новоявленный царь блаженных богов.
Увы! Я рыдаю об этой беде
И о бедах грядущих, — и где же предел
Моих бесконечных страданий?
Но что я говорю? Ведь я и сам
Предвидел все грядущее, и нет
Нежданных бедствий для меня. Я должен
Свою судьбу переносить легко:
Нельзя преодолеть необходимость.
Но тяжело и молчать, и говорить
Об участи моей. Ведь я, злосчастный,
Страдаю за благодеянья смертным.
Божественное пламя я похитил,
Сокрыв в стволе пустого тростника.
И людям стал наставником огонь
Во всех искусствах, помощью великой...
За это преступленье казнь терплю,
Вися в оковах под открытым небом...

(Пер. В. Нилендера и С. Соловьева)

Софокл. Антигона (Стасим I. Строфа I)

Дивних багато в світі див,
Найдивніше з них — людина,
Вітер льодом січе, вона ж
Дальшу в морі верстає путь —
Хай сива хвиля й бушує,
А човен пливе вдаль;
Уславлену в богинях Землю,
Вічно й невтомно родючу, виснажує,
Плугом щороку в ній борозни орючи
Із конем своїм людина.

(Пер. Б. Тена)

Софокл. Антигона (Стасим I. Строфа I)

Много есть чудес на свете,
Человек — их всех чудесней.
Он зимою через море
Правит путь под бурным ветром
И плывет, переправляясь
По ревушим вкруг волнам.
Землю, древнюю богиню,
Что в веках неутомима,
Год за годом мучит он

И с конем своим на поле
Всюду борозды ведет.

(Пер. С. Шервинского)

Горацій. Оди. До Мельпомени (III, 30)

Мій пам'ятник стоїть триваліший від міді.
Піднісся він чолом над царські піраміди.
Його не сточить дощ уїдливи́й, гризький,
Не звалить налітний північний буревій,

Ні років довгий ряд, ні часу літ невинний.
Я не умру цілком: єства мого частина
Переживе мене, і від людських сердець
Прийматиму хвалу, поки понтифік-жрець

Ще сходить з дівою в високий Капітолій.
І де шумить Авфід в безудержній сваволі,
І де казковий Давн ратайський люд судив, —
Скрізь говоритимуть, що син простих батьків

Я перший положив на італійську ліру
Еллади давній спів. Так не таїсь від миру
І лавром, що зростив святий Дельфійський гай,
О Мельпомено, ти чоло моє звінчай.

(Пер. М. Зерова)

Горацій. Оди. Книга третья (30. К Мельпомене)

Создал памятник я, бронзы литой прочней,
Царственных пирамид выше поднявшийся.
Ни снедающий дождь, ни Аквилон лихой
Не разрушат его, не сокрушит и ряд

Нескончаемых лет — время бегущее.
Нет, не весь я умру, лучшая часть меня
Избежит похорон. Буду я вновь и вновь
Восхваляем, доколь по Капитолию

Жрец верховный ведет деву безмолвную.
Назван буду везде — там, где неистовый
Авфид ропщет, где Давн, скудный водой, царем
Был у грубых селян. Встав из ничтожества,

Первым я приобщил песню Эолии
К италийским стихам. Славой заслуженной,
Мельпомена, гордись и, благосклонная,
Ныне лаврами Дельф мне увенчай главу.

(Пер. С. Шервинского)

Овідій. Любовні елегії (Книга I, елегія IX)

Кожен коханець — вояк, і є в Купідона свій табір,
Вір мені, Аттіку мій, кожен коханець — вояк.
І для війни й для Венери однакові роки придатні.
Сором старим воювать, сором — стареча любов.
Певного віку від воїна завжди вожді вимагають —
Віку жадає цього й подруга люба також.
Пильні обидва вони; на землі спочивають обоє:
Двері у пані один, другий вождя стереже.
Служба воєнна — походи; і дівчина тільки від'їде,

Всюди за нею услід жваво й коханець іде;
Зійде на гори високі, перейде у повідь безкраї
Ріки; не спинять його білі замети снігів.

(Пер. Г. Кочура)

Овидий. Любовные элегии (Книга I, элегия IX)

Всякий влюбленный — солдат, и есть у Амура свой лагерь,
В этом мне, Аттик, поверь: каждый влюбленный — солдат.
Возраст, способный к войне, подходящ и для дела Венеры.
Жалок дряхлый боец, жалок влюбленный старик.
Тех же требует лет полководец в войне сильном
И молодая краса в друге на ложе любви.
Оба и стражу несут, и спят на земле по-солдатски:
Этот у милых дверей, тот у палатки вождя.
Воин в дороге весь век, — а стоит любимой уехать,
Вслед до пределов земли смелый любовник пойдет.
Встречные горы, вдвойне от дождей полноводные реки
Он перейдет, по пути сколько истопчет снегов.

(Пер. С. Шервинского)

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ
Жаданов Юрій Анатолійович

Методичні вказівки до курсу “ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ”. Частина 1. ІСТОРІЯ
АНТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
для студентів дистанційної та заочної форм навчання

Відповідальний випусковий
Корж Наталія Григорівна

Підп. до друку _____. Формат 60x84 ¹/₁₆.
Тираж 100 прим.

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна,
філологічний факультет, кафедра історії зарубіжної літератури і класичної філології

61077, Харків-77, Площа Свободи, 4, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна.
Видавничий центр.